

67STE EDITIE VAN BRAFA

19 - 26 JUNI 2022

BRAFA ART FAIR

DELEN

PRIVATE BANK

SUPPORTING FINE ARTS

BRAFA: EEN ECLECTISCHE ONTDEKKINGSTOCHT

VOOR HAAR BIJZONDERE ZOMEREDITIE RUILT BRAFA TOUR & TAXIS IN VOOR DE BRUSSELSE HEIZELPALEIZEN. NA TWEE JAAR PANDEMIE STAAN DE 115 DEELNEMERS – ONDER WIE ACHTTIEN NIEUWKOMERS – TE POPELEN OM HUN KUNSTSCHATTEN OPNIEUW AAN HET GROTE PUBLIEK TE KUNNEN TONEN. “KUNST BLIJFT EEN KWESTIE VAN EMOTIES, EN DIE ZIJN VEEL STERKER IN HET ECHT.”

Managing Director Beatrix Bourdon

Hoewel Brafa de voorbije twee jaar telkens een waardig alternatief bood, is er niets te vergelijken met een echte beurs. “We hebben het gevoel dat het publiek echt hunkert naar een fysieke beurs, waar je op relatief korte tijd een gigantisch aanbod aan galerijen en kunstwerken kan ontdekken. Tegelijk blijft kunst een kwestie van emoties, en die zijn veel sterker als je een werk in het echt kan bewonderen”, vertelt Managing Director Beatrix Bourdon. “Omgekeerd hebben de handelaars veel zin om er terug in te vliegen. Als je iemand fysiek ontmoet, is het veel makkelijker om je passie over het werk te delen. Dat menselijke contact is een van de elementen die het beroep zo aantrekkelijk maakt. Het is dus hoog tijd dat we dat aspect in ere kunnen herstellen.”

Voor deze 67ste editie koos Brafa niet alleen voor nieuwe data, maar ook voor een nieuwe locatie. “Deze verhuizing luidt een nieuwe fase in voor onze organisatie. Die werd in 1956 opgericht als Antiekbeurs van België. Lange tijd vond de beurs plaats in het Brusselse Paleis voor Schone Kunsten. Tot we in 2004 verhuisden naar de industriële site van Tour & Taxis. Daarmee waren we toen echte pioniers, want de site was nog amper gekend en helemaal niet zo ontwikkeld zoals vandaag. Gelukkig was het publiek meteen laaiend enthousiast. Ik hoop dat we binnenkort dezelfde reacties krijgen”, vertelt Bourdon. “Toen we in onze zoektocht naar een nieuwe locatie de lege hallen van Brussels Expo bezochten, was het voor ons snel duidelijk dat we ze volledig volgens onze wensen zouden kunnen inrichten. Bovendien zijn deze iconische gebouwen ontworpen als tentoonstellings-

ruimte, waardoor ze logistiek perfect uitgerust zijn. Met onze 15.000 vierkante meter grote beurs nemen we onze intrek in hallen drie en vier.”

De sfeer op Brafa in 1993.

CROSS COLLECTING VOOR JONG EN OUD(ER)

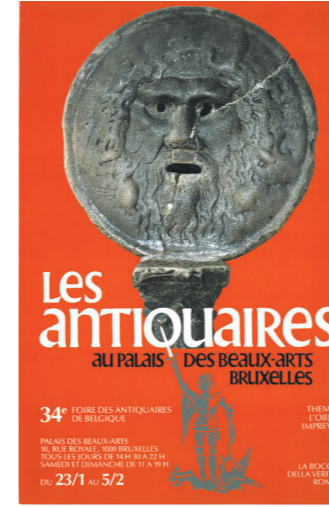
Als Brafa na meer dan zestig jaar nog springlevend is, dan is dat onder meer omdat de beurs altijd is blijven evolueren en goed heeft ingespeeld op de kunstwereld buiten haar muren. Zo liet toenmalig voorzitter Christian de Bruyn vanaf 1995 ook buitenlandse galeristen toe, en veranderde de beurs in 2009 haar naam naar Brafa of Brussels Antiques and Fine Arts Fair. In 2014 kwam er een gloednieuwe visuele identiteit en werd de naam verkort tot BRAFA Art Fair. Ook inhoudelijk evolueerde de beurs mee met haar tijd. “De voorbije jaren hebben we het aanbod op Brafa uitgebreid met onder meer hedendaagse kunst, design, stripverhalen en het

21ste-eeuwse rariteitenkabinet, inclusief dinosaurussen en astronautenpakken”, vertelt Bourdon. “Op deze editie verwelkomen we voor het eerst een galerist die islamistische kunst toont. Dat eclectische aanbod is onze sterkte, en daar zetten we doelbewust op in. We proberen steeds een goed evenwicht te bewaren, en weigeren dus galerijen uit disciplines die al goed vertegenwoordigd zijn. Terwijl verzamelaars zich vroeger vaak specialiseerden in één bepaalde niche, kiest een jongere generatie vaker voor ‘cross collecting’. Hoewel jongeren de beurs in eerste instantie meestal leren kennen via de hedendaagse kunst, merken we dat ze ook interesse koesteren voor de andere domeinen eens ze op Brafa zijn. Om de bezoekers te verrassen en ontdekkingen te stimuleren plaatsen we alle disciplines

In 1988 huldigde Karl Lagerfeld Brafa in. Het jaar voordien was dat Catherine Deneuve, het jaar erna Jean-Claude Brialy.

en tijdperken doelbewust door elkaar. Zelfs mijn eigen jongvolwassen kinderen en hun vrienden komen nu met plezier langs. Ook bij de handelaars zelf is er trouwens een nieuwe generatie aan zet. Zij focussen vaak sterk op het verhaal rond het werk. Dat maakt het object of kunstwerk mooi, én bijzonder boeiend.”

Poster van de 34ste editie van de beurs (1989).

“Tegelijk zijn we als beurs altijd dicht bij onze thuismarkt gebleven. Van de 115 deelnemers komen er een veertigtal uit België. Daardoor zijn niet alleen de handelaars ons bijzonder trouw, maar ook de Belgische verzamelaars. Want hoewel België in het buitenland vooral bekendstaat om haar wereldvermaarde privécollecties hedendaagse kunst, zijn er ook in andere periodes en domeinen bijzondere verzamelingen in ons land. Zo denk ik bijvoorbeeld aan een verzamelaar die zich heeft gespecialiseerd in de haute epoche, of is

‘We willen dat Brafa staat voor een onberispelijke kwaliteit, op alle fronten’

Beatrix Bourdon

er een andere die de meest diverse kunstobjecten uit de periode 1870-1910 koopt. Nog een andere bouwde een bijzondere collectie kunstenaarsjuwelen uit. Maar er zijn ook veel collecties waarin oud en nieuw perfect samengaan”, vertelt Bourdon. “Na de pandemie is het een groot voordeel dat we een trouw Europees publiek hebben.”

BIJZONDERE SCHETS VAN CHRISTO

Dat Brafa is uitgegroeid tot een van de meest prestigieuze kunstbeurzen ter wereld, is grotendeels de verdienste van Beatrix Bourdon. De Brusselse historica kwam eerder toevallig in de antiekwereld terecht, maar werkt intussen sinds 1992 voor Brafa. Sinds 1999 werkt ze er als Managing Director. “Aangezien Brafa een vzw is, willen we in eerste instantie ons beste beentje voorzetten voor de exposanten van de beurs en de Belgische kunstmarkt. We kunnen de kwaliteit voor handelaars en bezoekers telkens vooropstellen. Onze Raad van Bestuur bestaat uit zeven handelaars waarmee we elke maand vergaderen en die elke beslissing unaniem moeten goedkeuren”, vertelt Beatrix Bourdon. Samen met een kleine, sinds kort volledig vrouwelijke ploeg leidt Beatrix Bourdon de beurs in goede banen.

“Elk jaar opnieuw beginnen we met een schone lei. We stellen de vorige editie volledig in vraag, en kijken hoe we het anders en beter kunnen aanpakken. Aangezien alles tot in de details moet kloppen, werken we telkens een plan op maat uit. Dat gaat van contacten met de stad om de weg naar de beurs zo vlot mogelijk te laten verlopen over afspraken met hotels om onze honderden overnachtingen te boeken tot de organisatie van de catering.” “Naast dat organisatorische luik volgen we de inhoudelijke invulling sterk op. Zo organiseren we rondleidingen en talks, maar hechten we ook veel belang aan de vetting. Tijdens de twee dagen voor de opening van de beurs onderzoeken tachtig onafhankelijke experts onder meer via infraroodtechnologie alle getoonde kunstwerken en objecten. We willen dat Brafa staat voor een onberispelijke kwaliteit, op alle fronten”, vertelt Bourdon. Waarom ze zelf na dertig jaar nog steeds even gepassioneerd is door Brafa? “Vooral de menselijke ontmoetingen maken deze job zo boeiend. Met de handelaars, de verzamelaars en onze eregasten. Dat Christo tijdens een lunch zijn idee op de achterzijde van een onderlegger begon te schetsen, is zo’n bijzondere herinnering. Die schets hangt intussen ingekaderd boven mijn bureau.”

ECOLOGISCH BLOEMENTAPIJT

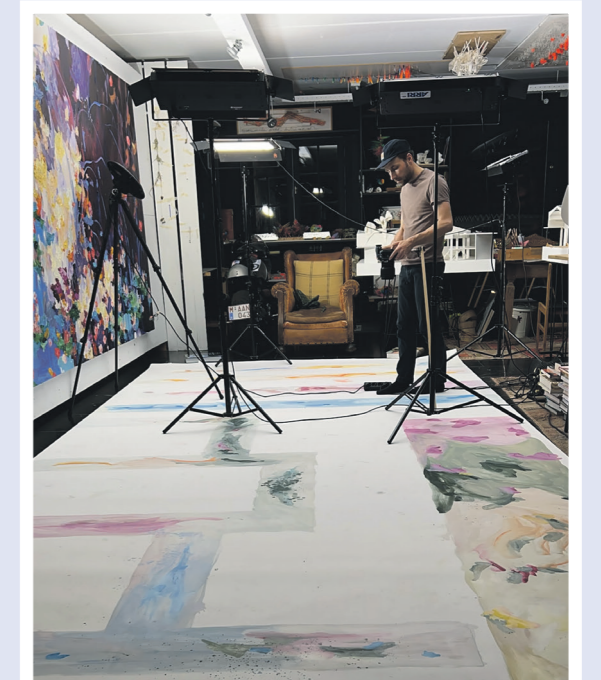
VOOR DE ALLEREERSTE KEER IN DE GESCHIEDENIS VAN BRAFA ONTWERPT DE EREGAST OOK HET TAPIJT VOOR DE BEURSVLOER.

Met zijn ontwerp wil Arne Quinze bezoekers de impressie geven dat ze door zijn kleurrijke bloementuin in Sint-Martens-Latem wandelen. “In eerste instantie nam ik honderden foto’s in de tuin.

Die vertaalde ik naar een levensgrote maquette van enkele honderden meters die ik in mijn atelier beschilderde. Die schilderijen op papier zijn achteraf ingescand, en omgezet naar het eigenlijke vloerkleed”, vertelt Quinze.

“Toen ik het team van Ege ontmoette, en ze me over hun duurzame tapijt uit gerecycleerde visnetten en petflessen vertelden, was ik meteen overtuigd. Bovendien werken ze met alle kleuren, waardoor je de subtiliteit van de natuur maar ook de dynamiek van de artistieke geste erin terugvindt”, vult Beatrix Bourdon aan. “Ook op andere vlakken proberen we onze ecologische voetafdruk te verminderen. Zo versturen we minder papieren uitnodigingen en is de catalogus op 100% gerecycleerd Italiaans Fedrigoni-papier gedrukt.”

Arne Quinze © Dave Bruel

ARNE QUINZE: "IK WIL MENS EN NATUUR TERUG DICHTER BIJ ELKAAR BRENGEN"

VOOR HAAR 67STE EDITIE ZOCHT EN VOND BRAFA EEN BELGISCHE EREGAST, DIE TEGELIJK INTERNATIONAAL HOGE OGEN GOOIT. NAAST DE REALISATIE VAN PROJECTEN IN ONDER MEER RIAD, MEXICO, CAÏRO EN VALENCIA WERKTE ARNE QUINZE DE VOORBIJE TWEE JAAR AAN ENKELE GLOEDNIEUWE, BIJZONDER AMBITIEUZE SCULPTUREN VOOR DE BEURS.

Waarom hebt u de uitnodiging van Brafa geaccepteerd?

"Ik vind het altijd fijn om iets in België te kunnen doen. Tegelijk koester ik een sterke appreciatie voor het werk van de vorige eregasten, en beschouw ik het als een eer dat ik dat rijtje mag aanvullen. Daarnaast sluit Brafa als beurs perfect aan bij mijn liefde voor reizen. Dat je Brafa niet in één specifiek hokje kan onderbrengen, en dat je er kunst en objecten uit alle tijden, werelddelen en disciplines terugvindt, maakt het bijzonder boeiend. De confrontatie tussen de kunstwerken onderling zorgt ervoor dat je ze anders bekijkt."

"Zelf hou ik onder meer enorm van de impressionisten. Ze trokken als eersten met hun schildersezel de natuur in, en vertaalden de kleuren en natuurlijke weelde in schilderijen. Die boden op hun beurt een venster op de wereld."

Waar komt uw liefde voor de impressionisten vandaan?

"Ik ben een tuinman in hart en nieren. Aan mijn woning in Sint-Martens-Latem legde ik een grote bloemenweide met 50.000 Latem aan. De hagen haalde ik weg. In eerste instantie vonden de burens dat bijzonder vreemd, maar intussen bevordert die ingreep het onderlinge contact. Als ik aan mijn kinderen zeg dat we naar de

laatste *Star Wars*-film gaan kijken, dan weten ze al dat we de tuin in duiken. Die wandelingen zijn voor mij elke keer opnieuw een ontdekkingstocht. Alsof ik een avontuur van Jules Verne beleef."

"Zelf heb ik die voorliefde voor de natuur meegekregen van mijn eigen vader. Hij was een van de oprichters van natuurgebied De Blankaart in Diksmuide, maar bracht ook met olie bedekte vogels naar Brussel om de politici te confronteren. Mijn activisme voor de natuur, dat ik via mijn kunst overal ter wereld verspreid, is me dus met de paplepel ingegeven."

Papyrus, publieke installatie, Caïro, september 2022 © Dave Bruel

Als eerste Belg ooit is er recent ook een tulp naar u vernoemd. Wat is het verhaal achter deze bloem?

"Twintig jaar geleden hebben bloembollentelers Geert Vanacker en Leen Van Gauwbergen een tulp ontdekt die in geen enkel vakje paste. Ze zijn er verder mee blijven kweken. Nu ze 10.000 bollen hebben en de tulp een echte variëteit mag worden, hebben ze de bloem naar mij vernoemd. Dat de tulp wel in vuur en vlam lijkt te staan, vind ik prachtig. Bovendien beschikt elke bloem over een andere combinatie van rood, oranje en geel, en heeft ze de typisch gekartelde randen van de authentieke varianten."

"Ook het verhaal van de tulp spreekt me aan. Zo kwam de bloem oorspronkelijk via de Zijderoute uit China. In Turkije zag een Antwerpse zakenman rond 1400 de bloem in de tulband van een Turk zitten. Toen hij vroeg wat dat was, antwoordde die 'tulband'. Daaruit is de Latijnse naam 'tulipa' ontstaan. Later heeft ook Rubens tulpen geschilderd en lag de exclusieve bloem zelfs aan de basis van de eerste monetaire beurscrash."

Hoe vertaalt u die liefde voor de natuur in uw werk?

"Mijn tuin vol bloemen vormt de grootste inspiratiebron

voor mijn schilderijen. Ik neem vaak foto's van het groeien en bloeiproces die ik achteraf vertaalt in een werk. Zo wil ik meer kleur brengen in het menselijke bestaan. Al te vaak zitten we namelijk opgesloten tussen vier – meestal witte – muren. Zo worden we geboren tussen vier steriele muren van het ziekenhuis, gaan we naar school en naar het werk tussen vier bakstenen muren en op het einde van ons leven krijgen we een laatste rustplaats tussen de vier houten muren van een kist. Zeker in België zijn er bovendien meer grijze dan kleurrijke dagen. Terwijl dat enorm op ons gemoed weegt."

"Daarnaast wil ik met mijn sculpturen nieuw leven brengen in de stad. Door een kleurrijke, natuurlijke vorm te integreren in het vaak grijze stadscentrum probeer ik pleinen nieuw leven in te blazen, en de mensen aan te zetten tot dialoog en verbinding. Met deze vaak monumentale installaties breng ik kunst doelbewust buiten de vier muren van het museum – en dus naar een veel groter publiek, en wil ik de leefbaarheid van de stad aankaarten. Ik wil kleur en natuur brengen in de doorgaans vooral grijze massa. Een groene uitzondering hierop is Singapore, maar ook parken als de Highline in New York brengen soelaas."

"Met mijn tijdelijke ingrepen zet ik dat in de verf. Terwijl er vooraf soms veel protest is, hebben we al gemerkt dat het werk eenmaal het er staat een ontmoetingsplek wordt en mensen stimuleert om met elkaar in gesprek te gaan. Eenmaal het afgebroken wordt, komt er meestal protest om het te kunnen behouden. Het werk laat een leegte achter, die mensen stimuleert om zelf iets te ondernemen."

"Sinds ik in 1971 geboren ben, is veertig procent van de fauna en flora vernietigd. We zijn het enige levende wezen dat alleen maar neemt, en niets teruggeeft. Het is hoog tijd om de balans met de natuur te herstellen. Hoewel de weg nog lang is, ben ik wel hoopvol dat steeds meer mensen het toch anders willen aanpakken."

Kunt u al een tipje van de sluier oplichten over uw installaties op Brafa?

"Bij de inkom staan er twee monumentale sculpturen, en in het restaurant presenteer ik een combinatie van tekeningen, schilderijen en maquettes die een beeld schetsen van mijn creaties van de voorbije jaren. Enkele recente schilderijen zijn te zien bij mijn galerij Maruani Mercier. Maar hét huzarenstukje is de 45 meter lange, hangende installatie in het centrum van de beursvloer. Ze stelt een reeks abstracte bloemen voor, geïnspireerd door de exemplaren in mijn magische paradijs. Zo wil ik de kleurrijke schoonheid van de natuur binnenhalen in de beurs."

"Hoewel ik bijzonder gelukkig ben in mijn tuin, zal ik mijn gevecht om mens en natuur terug dicht bij elkaar te brengen verderzetten tot mijn laatste dag – wellicht rond mijn 120ste. Zo gaan we in het voorjaar van 2023 maar liefst 380.000 planten zetten op de Kortrijksesteenweg in Sint-Martens-Latem. Dat vraagt een enorm engagement, maar als kunstenaar vind ik het mijn plicht om iets voor de maatschappij te doen. Bovendien laat mijn onvermoeibare passie me geen andere keuze."

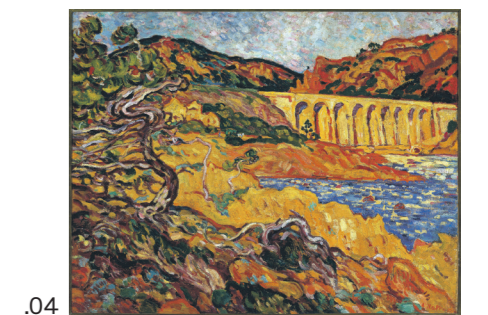
www.arnequinze.com

Detail van de installatie Papyrus © Dave Bruel

VAN NATUUR NAAR CULTUUR

DE NATUUR IS EEN GELIEFKOOSD THEMA, DAT KUNSTENAARS AL EEUWENLANG VIA DE MEEST DIVERSE MEDIA OMZETTEN IN HUN EIGEN ARTISTIEKE TAAL.

01 Emile Othon Friesz, De haven van Antwerpen, 1906 bij Bailly Gallery, stand 40. | 02 Rene Lalique, Kelk 'Dennenappels', circa 1902 bij Dr. Lennart Booi Fine Art & Rare Items, stand 51. | 03 Albcric Collin, Afrikaanse olifant op wandel, brons, H 66,5 cm, 1922 bij Artimo Fine Arts, stand 114. | 04 Louis Valtat, Het viaduct van Fréjus, circa 1905-06 bij AV Modern & Contemporary, stand 58. | 05 Gert & Uwe Tobias, Zonder titel, 2021 bij Rodolphe Janssen, stand 18. | 06 Kam Tin, Octopus stoel, 2020 bij Maison Rapin, stand 92.

REIS ROND DE WERELD

NU DE VAKANTIE VOOR DE DEUR STAAT, DOET BRAFA ONS AL EEN BEETJE WEGDROMEN.

EUROPA

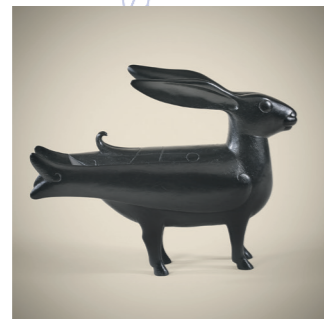
FRANKRIJK - Marc Chagall, De verliefden met twee boeketten en de schilder, circa 1975 bij Stern Pissarro Gallery, **stand 105.**

FRANKRIJK - Aristide Maillol, Léda, 1900 bij Galerie Dina Vierny, **stand 9.**

FRANKRIJK - Maurice de Vlaminck, Dorp dichtbij de rivier, 1911-12 bij Willow Gallery, **stand 71.**

FRANKRIJK - François-Xavier Lalanne, Lapin polymorphe, 1968/88 bij Galerie Mathivet, **stand 2.**

ITALIË - De ontvoering van Proserpina (door Pluto), circa 1600 bij Gallery Desmet, **stand 27.**

ITALIË - Elisabetta Sirani, David met het hoofd van Goliath, circa 1655/1660 bij Giamarco Cappuzzo Fine Art, **stand 19.**

DUITSLAND - Hans Hartung, P1950-9, 1950 bij Galerie Hurtebize, **stand 52.**

NEDERLAND - Frans Hals, Portret van een gentleman in zwart, met een hoed en een paar handschoenen, 1644/45 bij Douwes Fine Art, **stand 35.**

DENEMARKE - Axel Salto, Mannelijk masker, 1947 bij Francis Janssens van der Maelen, **stand 66.**

MIDDEN-OOSTEN

IRAN - Kruisbloem met tegenovergestelde gevleugelde steenbokken, 1ste millennium voor Christus bij Galerie Kevorkian, **stand 16.**

OCEANIË

TONGA - Kolo werclub, late 18de-begin 19de eeuw bij Finch & co, **stand 38.**

AFRIKA

CONGO - Kongo Yombe, Nkisi beeld bij Didier Claes, **stand 17.**

IVOORKUST - Dan-masker bij Galerie Schifferli, **stand 41.**

EGYPTE - Pot uit alabast, 1de dynastie, 2965-2815 voor Christus bij Cavagnis Lacerenza Fine Art, **stand 106.**

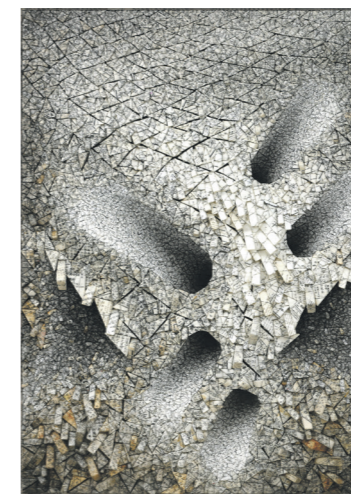

SENEGAL - Seyni Awa Camara, Anakhane, 2021 bij Baronian, **stand 65.**

AZIË

CHINA - Chinese dame en haar hond, circa 1750 bij Galerie Bertrand de Lavergne, **stand 3.**

KOREA - Chun Kwang Young, Aggregation, 2007 bij Boon Gallery, **stand 62.**

ZUID-OOST AZIË - Wrap skirt, begin 20ste eeuw bij N. Vrouyr, **stand 46.**

AFGHANISTAN/PAKISTAN - Buddha Sakyamuni, voormalige Gandhāra-regio, 2de-3de eeuw bij Galerie Hioco, **stand 94.**

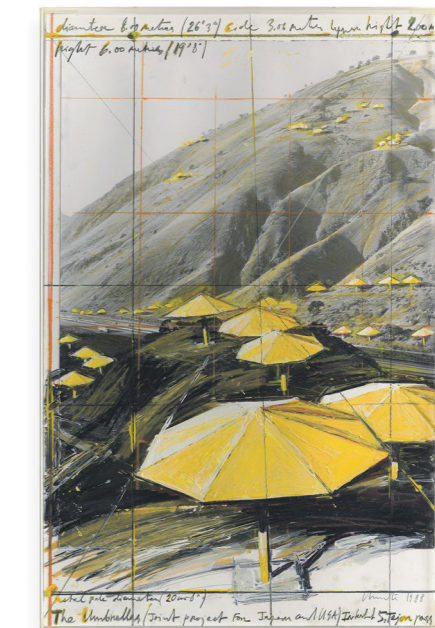
VERENIGDE STATEN

Summer Wheat, Movie Star Night, 2022 bij Zidoun-Bossuyt Gallery, **stand 77.**

Alexander Calder, Composition, 1956 bij Brame & Lorenceau, **stand 13.**

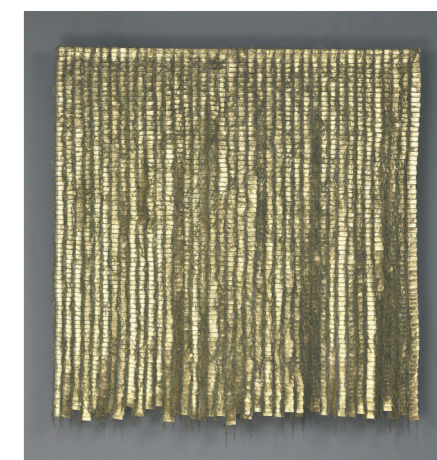
Christo, The Umbrellas (project voor Japan en het Westen van de VS), 1988 bij Repetto Gallery, **stand 60.**

RUSLAND

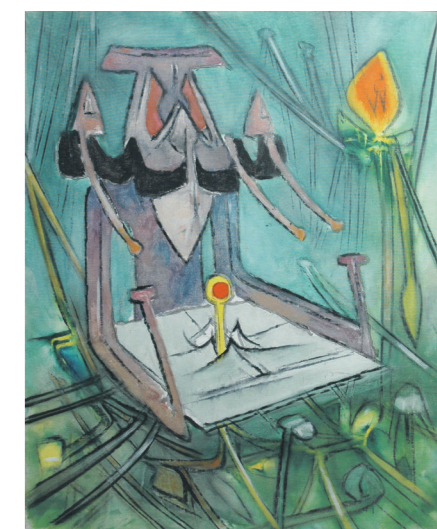

Serge Poliakov, Untitled, 1955 bij Galerie Dina Vierny, **stand 9.**

ZUID-AMERIKA

COLOMBIA - Olga de Amaral, Alquimia 99, 2007 bij La Patinoire Royale/Galerie Valérie Bach, **stand 23.**

CHILI - Roberto Matta, La Banale di Venezia, 1955 bij M.F. Toninelli Art Moderne, **stand 6.**

VAN POËET TOT KUNSTENAAR

Christian Dotremont, 27 april 1973, *ça y est ! Logogus vient d'arriver dans son village lapon....*, 1973, Logogram van 13 bladzijden, elk 30 x 42 cm, Chinese inkt op papier
Gesigneerd en gedateerd in potlood op het laatste blad, *Literatuur: Opgenomen in "Logbook" van Christian Dotremont, Uitgegeven door Y. Rivière, Turijn, 1974.*

Twee jaar na zijn solopresentatie rond James Ensor pakt Samuel Vanhoegaerden uit met de sierlijke logogrammen van Christian Dotremont (1922-1979). "Toen ik zijn werk twintig jaar geleden leerde kennen, fascineerde het me meteen. Doordat elk werk vol woordspelingen zit en nauw verbonden is met zijn leven, daagt de kunstenaar je uit om steeds dieper te graven en voorbij de schoonheid an sich van het beeld te kijken", vertelt de Knokse galerist. "De logogrammen met een persoonlijke inhoud en een uitgebalanceerde tekening zijn de mooiste. Over zijn muze Gloria, Cobra of Lapland, waar hij in de strijd tegen tuberculose regelmatig verbleef. Zo presenter ik een nooit eerder getoond logogram van dertien bladzijden lang uit 1973, waarin hij met gedruppelde inkt het relaas van zijn dag in Lapland doet. Doordat je niet op een oppervlakkige manier

met zijn werk kan omgaan, zijn kopers doorgaans échte liefhebbers, waardoor er weinig werk op de markt komt", vertelt Samuel Vanhoegaerden. "In 2018 kreeg ik de kans om de helft van de nalatenschap te kopen. De andere helft ging naar de Koning Boudewijnstichting en maakt momenteel deel uit van de overzichtstentoonstelling naar aanleiding van zijn honderdste verjaardag. Na het Centre Pompidou in Parijs brengt nu ook het KMSKB een meer dan terechte hommage." "Hoewel Dotremont eigenlijk een dichter was, was hij in de jaren 1950 op zoek naar een manier om zijn woorden in beeld te vertalen. Dat hij tijdens die experimenten in een abstract teken plots een letter zag, vormde de aanzet voor zijn uiteindelijk ongeveer slechts 1800 logogrammen. Het betekende meteen een van de grootste vernieuwingen binnen de poëzie van de twintigste eeuw."

"Als een van de stichtende leden van Cobra werkte Dotremont samen met onder meer Appel, Jorn, Corneille en Alechinsky, met wie hij zeer goed bevriend was. Zo kocht de Brusselse kunstenaar als aanmoediging werken op de eerste tentoonstellingen, zonder dat te vertellen aan Dotremont zelf. Omgekeerd is het dankzij Dotremont dat Alechinsky zijn olie op doek inruilde voor papier en Chinese inkt", vertelt de Knokse galerist. "De invloed van Dotremont kan niet worden onderschat. Zo schrijft hij zich in een traditie binnen de Belgische kunst in waarin het woord belangrijk is. Denk maar aan René Magritte of Marcel Broodthaers. Of aan een hedendaagse kunstenaar zoals Fred Eerdeken, die met zijn schaduwteksten een hommage brengt aan Dotremont op mijn stand." Samuel Vanhoegaerden Gallery, stand 90.

INGETOGEN KRACHT

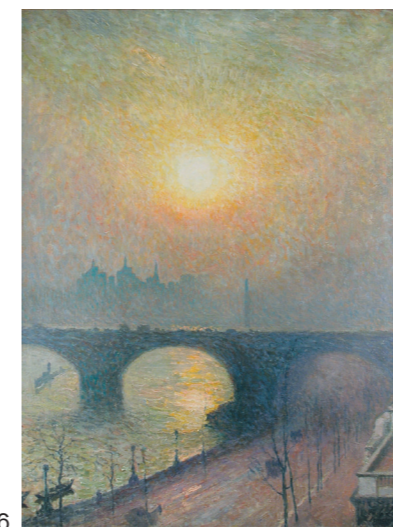
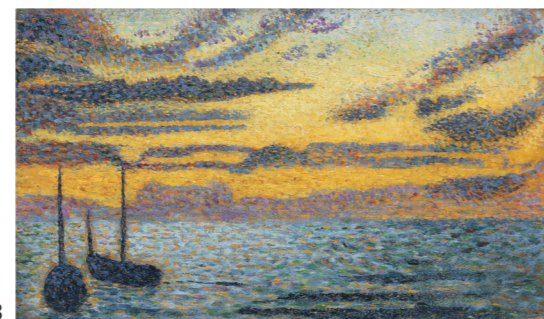
Francis Maere Fine Arts haalt voor deze eerste editie van Brafa na de pandemie alles uit de kast. Naast een groepsstand met schilderijen van onder meer Edgard Tytgat en Constant Permeke pakt hij uit met een solopresentatie van Eugène Dodeigne (1923-2015). "In de jaren zeventig mocht ik met een groep verzamelaars annex mecenasen op bezoek in zijn atelier. Hoewel hij ingetogen was, had hij een bijzonder sterke uitstraling. Dat is me altijd bijgebleven. Na zijn dood in 2015 bouwde ik een goede band op met de familie. Samen beheren we zijn legaat." "Net voor de pandemie uitbrak, opende er een prachtige expo rond zijn werk in La Piscine in Roubaix. Helaas moest die na een paar dagen de deuren al sluiten. Dat wil ik nu goedmaken. Zo tonen we monumentale sculpturen, tekeningen en ook enkele eerder zeldzame schilderijen uit de jaren 1950 en 1960", vertelt Francis Maere. "Terwijl hij in de winter tekende en schilderde, maakte hij in de zomer beeldhouwwerken. Tegelijk zie je in de schilderijen en houtskooltekeningen de hand van een beeldhouwer. Zijn zoektocht naar vorm, beweging en volume primeert op figuratie

of detaillering. Inspiratie voor zijn abstract expressionistische beeldhouwwerken vond hij onder meer in de primitieve of Romaanse kunst." "Voor zijn monumentale beeldhouwwerken werkte hij vaak in de typisch Belgische blauwsteen met opvallende witte nerven uit de groeve van Soignies. Net zoals bij Michelangelo zie je hoe hij een strijd voerde tegen het blok, en de vorm eruit probeerde te bevrijden. Terwijl hij eerder bescheiden begon, creëert hij in de jaren 1960 bijzonder monumentale werken. Die waren niet alleen voor hem een uitdaging, maar zijn dat logistiek ook voor ons", lacht de Gentse antiquair. "Voor mij is Eugène Dodeigne een universeel kunstenaar, een van de grootste beeldhouwers van de twintigste eeuw. Zijn uitgepuurde, maar bijzonder expressieve werken zullen de tand des tijds moeiteloos doorstaan. Bovendien denk ik dat deze sobere, sterk inhoudelijke werken perfect aansluiten bij de hedendaagse nood aan stilte en spiritualiteit. Om dat gevoel extra kracht bij te zetten hebben we onze stand ingericht als een sacrale ruimte waar bezoekers in alle rust het werk kunnen ontdekken."

© Atelier Eugène Dodeigne by Francis Maere Fine Arts, stand 21 en 22.

BRAFA: EEN BELGISCHE KUNSTKAMER

- 01 Paul Delvaux, Pénélope, 1946 bij Stern Pissarro Gallery, stand 105. | 02 Pieter Bruegel de Jonge, Huwelijksdans buiten, 1612 bij De Jonckheere, stand 14. | 03 Georges Lemmen, Knokke-Heyst 22 August 1891 bij Harold 't Kint de Roodenbeke, stand 15. | 04 Wandtapijt met grootbladig groen, balustrade, griffioen en reeën, midden 16^e eeuw bij De Wit Fine Tapestries, stand 4. | 05 William Degouve de Nuncques, De Balearenkust (Majorca, Cala San Vicente), 1900 bij Rueb Modern and Contemporary Art, stand 108. | 06 Emile Claus, Zonsopgang over de Theems (Waterloo Bridge), 1918 bij Galerie Oscar De Vos, stand 72. | 07 Panamarenko, Rugzakvlucht 4KW, 1984 bij Galerie Jamar, stand 87. | 08 Frans Pourbus II de Jongere, Portret van een dame, circa 1610-1620 bij Klaar Muller, stand 68. | 09 Englebert Van Anderlecht, Rome II, 1960 bij Maurice Verbaet Gallery, stand 20.

DE KEUZE VAN... WALTER VAN BEIRENDONCK

ALS EEN VAN DE STICHTENDE LEDEN VAN DE ANTWERPSE ZES VERWERF MODEONTWERPER WALTER VAN BEIRENDONCK DE AFGELOPEN 35 JAAR WERELDFAAM. HOEWEL HIJ VOLOP BEZIG IS AAN ZIJN LAATSTE WEKEN ALS AFDELINGSHOOFD VAN DE ANTWERPSE MODEACADEMIE EN TEGELIJK EEN NIEUWE COLLECTIE VOORBEREIDT, DEELT HIJ GRAAG ZIJN LIEVELINGSWERKEN VAN DE KOMENDE BEURS.

TWEE IN ÉÉN

"Dit olieverfschilderij van Jan Sluijters brengt twee werelden waar ik bijzonder van hou samen. Enerzijds weet deze Nederlandse kunstenaar me telkens opnieuw te bekoren met zijn onderwerpen, kleurgebruik en sfeerschepping. Daarnaast ben ik een erg grote fan van folk art en outsider art. De sfeer en intensiteit van deze *Muziekmakende kinderen* (circa 1918) zijn voor mij gelinkt aan die twee werelden." Te koop bij Studio 2000 Art Gallery, **stand 89**.

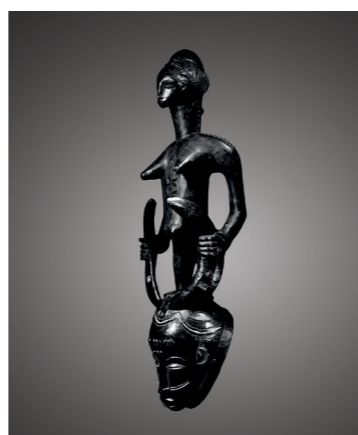
EXPRESSIEVE RAUWHEID

"Dirk Van Saene en ik zijn grote fans van Braziliaanse meubels. We houden van de brutale, rauwe en expressieve kwaliteiten die deze stukken doorgaans kenmerken. Ook deze lounge chair uit tropisch Pequi-hout van José Zanine Caldas uit de jaren 1970 past perfect in dat plaatje." Te koop bij Axel Vervoordt, **stand 12**.

SCULPTURAAL MASKER

"Ik koester een bijzondere fascinatie voor maskers. Zo heb ik onder meer de tentoonstelling *Powermask* in het Wereldmuseum in Rotterdam gecureerd. Dit laat negentiende-eeuwse houten exemplaar van de Guro uit Ivoorkust is ronduit prachtig. Dat het tegelijk een masker en een sculptuur is, maakt het uniek." Te koop bij Dalton Somaré, **stand 111**.

SCHATTIG, LIEF EN MOOI

"Dit frêle sculptuurtje *Carro* van Fausto Melotti uit 1972 vind ik zowel schattig, lief als mooi. Qua sfeer sluit het dicht aan bij mijn eigen creatieve wereld. De combinatie van humor, kinderlijke zorgeloosheid en een mooie vormgeving streef ik zelf ook na." Te koop bij Robertaebasta, **stand 79**.

EXPRESSIEF TIJDLOOS

"Net zoals alle voorgaande werken zou ik ook deze bronzen sculptuur van Henri Laurens meteen een plaatsje in mijn huis willen geven. Ondanks het kleine formaat van circa 35 centimeter hoog wist de Franse kunstenaar deze *La Chevelure* uit 1946 een sterke uitstraling te geven. Een expressief en tegelijk tijdloos beeldje." Te koop bij Univers du Bronze, **stand 70**.

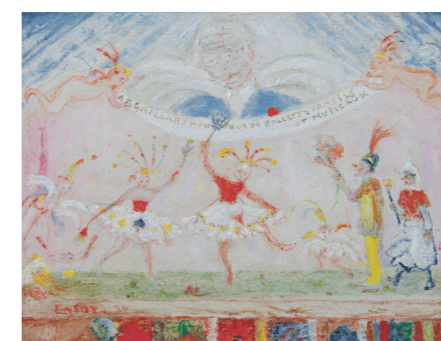
DE KEUZE VAN... CARMEN WILLEMS

OP 24 SEPTEMBER 2022 ZWAAIEN DE DEUREN VAN HET VERNIEUWDE KONINKLIJK MUSEUM VOOR SCHONE KUNSTEN ANTWERPEN (KMSKA) OPEN. NA ELF JAAR RENOVATIE VERWELKOMEN ALGEMEEN DIRECTEUR CARMEN WILLEMS EN HAAR TEAM ER VANAF DAN TERUG HET GROTE PUBLIEK. VOOR HET ZOVER IS, DEELT ZE ALVAST HAAR FAVORIETE WERKEN OP DEZE EDITIE VAN BRAFA.

KLEIN MAAR FIJN

"*La gamme d'amour*. Wat een pareltje. Ensor als theatermaker, als componist van een pantomime ballet. In het nieuwe KMSKA krijgt James Ensor terecht een van de hoofdrollen. We hebben de grootste collectie Ensors ter wereld en doen baanbrekend onderzoek. Dat zullen we goed in de verf zetten. Tijdens het Ensor-jaar in 2024 zal het KMSKA de voortrekkersrol op zich nemen." Te koop bij Bailly Gallery, **stand 40**.

BOEIENDE CONNECTIES

"*Le déjeuner* van André Lhote, omdat ook de Belgische vlag wappert, naast de Franse en de Britse. Lhote was een van de belangrijkste leraars van Marthe Donas, de eerste Belgische avant-gardekunstenaar die een betekenisvolle carrière uitbouwde binnen het circuit van de internationale avant-garde. Het KMSKA wil haar in ere herstellen. Bij het kijken naar het werk van Lhote zal de Belgische kunstliefhebber al snel denken aan het werk van Jean Brusselmans, nog een van de meest bijzondere modernisten uit de Belgische kunstgeschiedenis." Te koop bij Galerie des Modernes, **stand 59**.

INTERNATIONALE ZERO-COLLECTIE

"Walter Leblanc is geboren in Antwerpen, en was een stichtend lid van G58. Mede door kunstenaars als Leblanc, Jef Verheyen en Paul Van Hoeydonck kan het KMSKA beschikken over een internationale Zero-collectie met werken van Fontana, Piene of Uecker. Leblanc en collega's hebben Antwerpen en de abstracte kunst uit de stad internationaal op de kaart gezet." Te koop bij Cortesi Gallery, **stand 76**.

OOG VOOR DETAIL

"Dit juweel van René Lalique is een geheel persoonlijke keuze. Ik ben altijd gefascineerd geweest door de Art Nouveau, en zeker door de juwelen van toen. Bovendien ben ik de gelukkige eigenaar van een huis uit die periode. Ik kan me eindeloos verliezen in de mooie details waarmee art-nouveaувoorwerpen zijn afgewerkt. Dit juweel zou ik met veel plezier zelf dragen." Te koop bij Epoque Fine Jewels, **stand 48**.

PRENTENLIEFDE

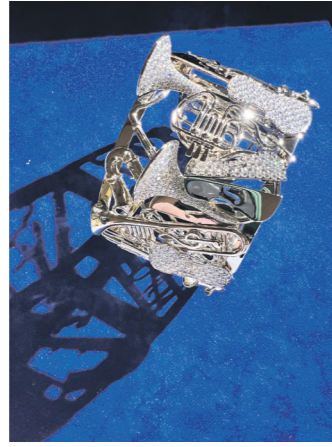
"Een schitterende tekening van Christian Dotremont. Sinds ik in het KMSKA werk, heb ik veel meer interesse gekregen in prenten. In het nieuwe museum hebben we een groot prentenkabinet, waar we wisselende expo's zullen opzetten. Starten doen we met de collectie van Michel Seuphor die we tijdens de sluiting gekregen hebben. Daarnaast heb ik veel sympathie voor de vriendelijkheid waarmee je ontvangen wordt in de galerij van Samuel Vanhoegaerden."

"Ongeacht of je kandidaat-koper bent of gewoon een gezonde interesse hebt in kunst." Te koop bij Samuel Vanhoegaerden, **stand 90**.

.01

.02

.03

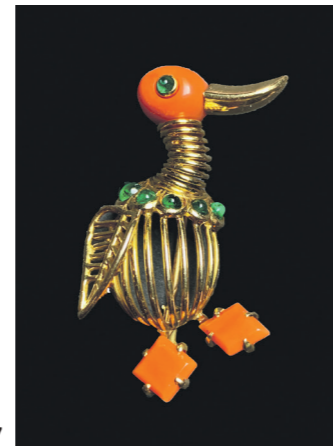
.04

.05

.06

.07

01 Claude Wesel voor Fernand Demaret Studio, uniek stuk, circa 1970 bij Collectors Gallery, **stand 98**. | **02** Arman, Armband met muziekinstrumenten, 2005 bij Barbara Bassi, **stand 31**. | **03** Pol Bury, Ronde broche/Hanger met staven, 2005 bij Barbara Bassi, **stand 31**. | **04** Hanger Virga del Pilar en twee engelen, Spanje, 1ste helft van de 17de eeuw bij d'Arschot & Cie, **stand 47**. | **05** Luís Masriera, hanger Gevleugelde nimf, begin 20ste eeuw bij Epoque Fine Jewels, **stand 48**.
06 Jean Lurçat, ketting Roue, 1960 bij Galerie Latham, **stand 96**. | **07** Broche, Boucheron, circa 1960 bij Cabinet of Curiosities – Honourable Silver Objects, **stand 56**.

DRAAGBARE KUNSTWERKJES

MET ENKELE NIEUWE DEELNEMERS – ZOALS DE BRUSSELSE COLLECTORS GALLERY OF DE ITALIAANSE BARBARA BASSI – KRIJGT DE KUNST VAN HET JUWELONTWERP EXTRA AANDACHT OP BRAFA. AL KAN JE NIET ALLE JUWELEN OVER DEZELFDE KAM SCHEREN. EEN INTRODUCTIE.

Wie op zoek gaat naar de oorsprong van hedendaags juweelontwerp in België, moet terug naar de jaren vijftig. Aan de school van Maredsous studeerden toen enkele van de belangrijkste ontwerpers van vandaag, zoals Siegfried De Buck en **Claude Wesel**. Daarnaast speelden de Brusselse juwelier Fernand Demaret en zijn vrouw Liliane een belangrijke rol voor de discipline. Zij gaven carte blanche aan de beste leerlingen van Maredsous, en toonden hun juwelen. Een van die stukken is de bovenstaande hanger van Claude Wesel. Toen Maredsous in 1964 de deuren moest sluiten, opende in Namen de middeleeuwse vakschool IATA – met Bernard François als belangrijkste leerkracht. In mei 1968 zag in Antwerpen het beroemde Atelier 35 het daglicht. Het kwam er op initiatief van beeldhouwer Wim Ibens, die erin slaagde om Mark Macken – directeur van de Koninklijke Academie – ervan te overtuigen om een cursus juweelontwerp te starten. Daarmee markeerde Atelier 35 een verschuiving op het vlak van auteursjuwelen van het zuiden naar het noorden van ons land. Terwijl de meeste mensen juwelen vooral associëren met esthetische kwaliteiten, wil het hedendaags auteursjuwel verder gaan. Atelier 35 gaf hiertoe de eerste impulsen. Wim Ibens en Jean Lemmens waren zowel artistiek als technisch erg

onderlegd, en ze zagen juweelontwerp als een volwaardige kunstvorm. De leerlingen op kunstscholen reflecteren niet alleen over de geschiedenis van hun eigen discipline, maar ook over de maatschappij in haar geheel. Of het stuk nu draagbaar is of niet, maakt minder uit.

ART NOUVEAU

Tegelijk waren er in het verleden kunstenaars als de Belg Philippe Wolfers, de Fransman René Lalique en de Spanjaard **Luís Masriera** die bijzondere juwelen bedachten binnen het stilistische kader van de Art Nouveau. Geïnspireerd door het werk van René Lalique slaagde Masriera erin de naturalistische motieven en de voor de Art Nouveau zo typische voorstellingen van vrouwen met lang golvend haar en gekleed in fijne, gedrapeerde gewaden te vertalen in een eigen artistieke taal. Daarom kopen meer en meer musea deze representatieve stukken voor hun collecties. Tegelijk zijn het steeds unieke creaties, met een bezielde verhaal en technisch vakmanschap. Samen met de authenticiteit en de stijlzuiverheid bepalen die de waarde. Daarnaast is de intrinsieke waarde doorslaggevend: er komen geen antieke juwelen meer bij, en ook de verwerkte stenen zijn intussen vaak onvindbaar.

KUNSTENAARSJUWELEN

Naast deze volbloed juweelontwerpers zijn er ook kunstenaars als **Jean Lurçat**, Picasso, of **Pol Bury** die hun artistieke beeldtaal sporadisch vertaalden in een juweel. In België ontstond deze tendens eind negentiende eeuw, met onder meer Henry van de Velde en Gustave Serrurier-Bovy. Een meester in het genre is Pol Bury, die zijn kinetische kunst op bijzondere wijze – met de drager als motor – vertaalde naar een functioneel juweel. Net zoals wel meer kunstenaars waagde de Franse schilder Jean Lurçat zijn eerste stappen in de juwelenwereld voor een creatie voor zijn vrouw. Daarop kreeg hij in 1960 een opdracht van de Zwitserse horlogemaker Philippe Patek. Zijn favoriete thema's, zoals de zon en gezichten, zijn erin verwerkt. Hoewel de meeste stukken intussen tot de collectie van MAD in Parijs behoren, was het getoonde stuk het showmodel van Philippe Patek in Genève. Internationaal vormde de expo 'Jewelry as sculpture as jewelry' (1973) een doorbraak voor de kunstenaarsjuwelen. Deze creaties geven kunstliefhebbers de kans om altijd en overal hun persoonlijke smaak in kunst uit te drukken. Het zijn draagbare kunstwerkjes, die dankzij hun kleine volume ook een perfecte investering vormen.

VAN PRESTIGIEUZE KOMAF

NIET ALLEEN DE ARTISTIEKE KWALITEIT VAN HET WERK, MAAR OOK DE HERKOMST OF ZOGENAAMDE PROVENANCE HEEFT EEN BELANGRIJKE INVLOED OP DE WAARDE VAN EEN KUNSTWERK. ZES TOPSTUKKEN MET EEN FAMEUZE VOORGESCHIEDENIS.

1\ LIEFLIJKE PLANTENPOT

Deze plantenpot met lieflijke, landelijke tafereleten in de stijl van François Boucher is rond 1765 in de beroemde ateliers van Sèvres gecreëerd. Keizerin Eugénie van Frankrijk schonk het stuk aan Alfred de Rothschild, een telg van de beroemde bankiersfamilie. Te koop bij Art & Patrimoine, **stand 33**.

2\ KRACHTIGE SINT-JORIS

In dit houten beeld heeft de anonieme kunstenaar Sint-Joris de trekken van de Spaanse koning Filips II gegeven. Daarmee brengt hij een eerbetoon aan de kracht van de koning, die tussen 1556 en 1598 heerste, en als onverzettelijke katholiek de Ottomanen overwon in de slag bij Lepanto. De sculptuur behoorde ooit tot de collectie van Baron de Rothschild. Te koop bij Chiale Fine Art, **stand 24**.

3\ KONINKLIJKE DOOPSET

Voor de doop van hun eerste kind, prinses Jolanda (1901-1986), gaven koning Victor Emanuel III van Italië en prinses Elena van Montenegro zilversmid Eugenio Bellosio de opdracht voor deze waterkan en schotel. Naast het alliantiewapen van het koninklijke koppel is in de hals van de waterkan ook het wapenschild van het Huis Savoye, dat in die periode over Italië heerste, te zien. Te koop bij Brun Fine Art, **stand 85**.

4\ SIERLIJK PORTRET

Dit geraffineerde portret *Céleste* (1927) van Marie Laurencin komt uit de collectie van de gerenommeerde Franse kunsthandelaar Paul Rosenberg. In 1913 was de Franse kunstenaar, die beroemd werd met haar 'nymphisme'-stijl, de eerste vrouw die een contract tekende met Rosenberg. Ze vervoegde daarmee beroemde kunstenaars als Georges Braque, Pablo Picasso en Henri Matisse. Te koop bij Taménaga, **stand 61**.

5\ PRESIDENTIEEL MEUBEL

Deze commode van Pierre I Roussel (1723-1782) stond ooit in het kasteel van Châteauneuf-sur-Loire, het optrekje van Lodewijk Jan Maria van Bourbon, hertog van Penthièvre en kleinzoon van Lodewijk XIV. Onderzoek heeft aangetoond dat het meubel daarvoor het kasteel van Rambouillet verfraaide, een prinselijk, koninklijk, keizerlijk en zelfs presidentieel hof van plaisantie. Te koop bij Igra Lignum Antiquités, **stand 37**.

6\ MIDDELEEUWSE VERNIEUWING

Dit fresco uit de veertiende eeuw stamt uit de entourage van Pietro Cavallini, een van de weinige bekende kunstenaars uit de middeleeuwen. Cavallini introduceerde een nieuwe visie op de menselijke figuur, die later wellicht ook Giotto heeft beïnvloed. Dit werk behoorde ooit tot de collectie van Raymond Van Marle, een beroemde Nederlandse kunsthistoricus van het begin van de 20ste eeuw. Te koop bij Dei Bardi Art, **stand 86**.

VOOR ALTIJD BEWAARD

AL MEER DAN DERTIG JAAR ZET DE KONING BOUDEWIJNSTICHTING ZICH IN VOOR DE BESCHERMING VAN ONS ERFGOED. DE HIGHLIGHTS VAN DE SCHENKINGEN OF AANKOPEN DIE ZE DANKZIJ HAAR EIGEN ERFGOEDFONDS ÉN DE DOOR HAAR BEHEERDE MECENAATSFONDSEN HET VOORBIJE JAAR HEEFT GEDAAN, PRESENTEERT DE STICHTING JAARLIJKS OP BRAFA. DRIE UITSCHIETERS.

1. Dit skelet van een wolharige neushoorn, die tijdens de ijstijd leefde, is in alle opzichten een schenking van formaat. Het kwalitatief hoogstaande fossiel zal binnenkort te bewonderen zijn in het Koninklijk Belgisch Instituut voor Natuurwetenschappen.

2. De Medusa-hanger van de Belg Philippe Wolfers wordt niet alleen gezien als zijn meest opmerkelijke creatie, maar ook als een van de iconen van de internationale art-nouveauijweelkunst. Dankzij de aankoop van het Erfgoedfonds krijgt hij een plaatsje in de Wolferswinkel in het Jubelparkmuseum.

3. Een derde niet te missen eyecatcher is een kinetische sculptuur van Pol Bury. Dankzij het Fonds Charles Vreeken kon 49 boules de même couleur sur un plan incliné mais surélevé (1966) aangekocht worden, en in bruikleen worden gegeven aan het Museum L in Louvain-la-Neuve. In deze surrealistisch geïnspireerde sculptuur tart de Belgische kunstenaar de zwaartekracht, aangezien de bollen lijken op te klimmen langs het hellende vlak.

BRAFA art talks

MET HAAR LEZINGENREEKS VERSTERKT BRAFA HET CULTURELE KARAKTER VAN DE BEURS. DE LEZINGEN GAAN TELKENS DOOR OM 16 UUR IN STAND 115 VAN DE KONING BOUDEWIJNSTICHTING.

ZATERDAG 18 JUNI (OP UITNODIGING) – ENG

In aanloop naar de tentoonstelling 'From Antwerp to Amsterdam, sixteenth- and seventeenth-century painting', die voorzien is in het Museum Catharijnenconvent in Utrecht vanaf 11 mei 2023, legt curator **Micha Leeflang** uit waarom de bloei van de Hollandse zeventiende-eeuwse schilderkunst te danken is aan de zestiende-eeuwse handelsmetropool Antwerpen. In samenwerking met CODART.

ZONDAG 19 JUNI – NL & FR

Met zijn vriend en collega-kunstenaar **Koen van den Broek** en met **Xavier Roland**, directeur van het BAM (Beaux-Arts Mons), gaat **Arne Quinze** in gesprek over zijn werk en tocht rond de wereld. Na de lezing signeert de eregast zijn nieuwste boek.

DINSDAG 21 JUNI – NL

Dr. Luc Limme vertelt in zijn lezing waarom Jean Capart (1877-1947) als de grondlegger van de Belgische egyptologie mag worden beschouwd, en hoe ons land onder zijn impuls een stevige internationale reputatie wist op te bouwen.

WOENSDAG 22 JUNI – ENG

Onder leiding van **Hubert d'Ursel** (The Fine Art Group Benelux) gaan galerist **Rodolphe Janssen**, curator **Benedicte Goesaert**, verzamelaar **Frédéric de Goldschmidt** en **Morgan Long** (The Fine

Art Group Londen) in dialoog over tips voor het verzamelen van hedendaagse kunst, en de reden waarom deze discipline de voorbije twintig jaar zo sterk aan belang gewonnen heeft.

DONDERDAG 23 JUNI – FR

Pauline Prévost-Marcilhacy en **Fanny Moens** – die samen met Vincent Pomarède de expo 'Rothschild's vrouwelijke verzamelaars. Uitzonderlijke mecenasen en schenkers' in de herfst 2022 voor La Boverie cureren – laten het publiek kennismaken met de vooraanstaande vrouwelijke verzamelaars uit de Franse tak van de familie Rothschild.

VRIJDAG 24 JUNI – NL

Na meer dan tien jaar opent het KMSKA eind september opnieuw de deuren. **Dr. Herwig Todts**, senior curator van 'Ensor en de modern', legt uit hoe het museum haar presentaties afstemt op het contrast tussen de historische zalen en de gloednieuwe witte volumes.

ZATERDAG 25 JUNI – FR

Hoewel het uitlenen van kunstwerken tot nieuwe, boeiende presentaties kan leiden, vraagt het ook de nodige zorg. In dit door **Eeckman Art & Insurance** georganiseerde rondetafelgesprek geven professionals een overzicht van de verschillende fasen en aandachtspunten, zodat zowel de bruikleengever als de uitlener met vertrouwen in het project kunnen stappen.

IN 2022 VIERT DE WERELD NIET ALLEEN DE 200STE VERJAARDAG VAN DE ONTCIJFERING VAN DE EGYPTISCHE HIËROGLIEFEN, MAAR OOK DE 100STE VERJAARDAG VAN DE ONTDEKKING VAN HET GRAF VAN TOETANCHAMON. HOE BELGIË DE EGYPTOLOGIE LIET BLOEIEN, LICHT DR. LUC LIMME TIJDENS ZIJN LEZING OP BRAFA GRAAG TOE.

DE ROOTS VAN ONZE EGYPTOLOGIE

Als het Jubelparkmuseum meer dan 10.000 Egyptische objecten in haar collectie heeft, dan is dat grotendeels te danken aan Jean Capart (1877-1947), ook wel de grondlegger van de Belgische egyptologie genoemd. Al werd de kiem van de collectie door enkele privéverzamelaars een stuk vroeger gelegd. "Aan de basis van de collectie liggen de verzamelingen van Gustave Hagemans en Emile de Meester de Ravestein. Die laatste was o.a. Belgisch ambassadeur bij de Heilige Stoel in Rome en kocht enorm veel antiquiteiten, waaronder prachtige Griekse vazen, een lithologische collectie en een 300-tal Egyptische stukken. Enkele jaren voor zijn dood in 1889 heeft hij die allemaal aan het museum gedoneerd", vertelt

Sarcophagus mask, Egypte, Nieuwe Rijk, 18^e-21ste dynastie, circa 1292-1190 voor Christus bij Galerie Eberwein, stand 39.

Luc Limme, gewezen conservator van de Egyptische verzameling van de Koninklijke Musea voor Kunst en Geschiedenis, en momenteel directeur van het Egyptologisch Genootschap Koningin Elisabeth. "Een andere belangrijke verzameling was die van Leopold II. Voor hij koning werd, trok hij twee keer voor langere tijd naar Egypte, in 1854/55 en in 1862/63. Tijdens zijn tweede reis heeft hij van diverse hooggeplaatste personaliteiten belangrijke Egyptische objecten cadeau gekregen en er zelf ook enkele gekocht, zodat hij bij zijn terugkeer over een interessante verzameling beschikte."

Detail uit een Egyptisch Dodenboek in de Koninklijke Musea voor Kunst en Geschiedenis, Brussel (© KMKG-MRAH)

"Alleen beschouwde de vorst die als zijn privébezit, waardoor de erfgenamen – bij zijn dood in 1909 – de collectie in eerste instantie niet aan het museum wilden schenken. Pas in 1914 ging een eerste deel naar het museum, in 1935 volgde een tweede deel. Uit archiefonderzoek

van zijn correspondentie is later gebleken dat Leopold II weinig affiniteit had met de stukken. Hij beschouwde ze vooral als curiositeiten of reissouvenirs." Een ander lid van de koninklijke familie dat verschillende keren naar Egypte is geweest, is koningin Elisabeth. Samen met kroonprins Leopold (de latere koning Leopold III, red.) en onder de wetenschappelijke begeleiding van Jean Capart reisde ze in 1923 naar Egypte. Ze woonde er de officiële opening van het graf van Toetanchamon, dat een jaar eerder was ontdekt, bij. "Die ontdekking was toen wereldnieuws. Al enkele jaren was de Britse archeoloog Howard Carter op zoek naar het graf, tot hij er met de financiële steun van Lord Carnarvon toch in slaagde. Hoewel de zeer jong overleden Toetanchamon vanuit historisch oogpunt een vrij onbelangrijke farao is geweest, leverde zijn graf spectaculaire kunstschatten op", vertelt Limme.

BIJZONDERE COLLECTIE

Hoewel Capart oorspronkelijk opgeleid was als jurist, ging zijn belangstelling voornamelijk uit naar de egyptologie. In 1897 werd hij conservator van de Egyptische afdeling in het Jubelparkmuseum. "In zijn 45-jarige

Mask of sarcophagus, Egypte, Nieuwe Rijk, 19^e dynastie, circa 1292-1190 voor Christus bij Galerie Günter Puhze GmbH, stand 103.

loopbaan in het museum bouwde Capart de verzameling uit tot een collectie die niet tot de allergrootste van Europa behoort, maar buitengewoon representatief is voor alle aspecten en alle perioden van de Oudegyptische beschaving. Hiervoor sloot hij onder meer een overeenkomst met de Britse archeologen. In ruil voor een financiële participatie in hun opgravingen verdeelden die de vondsten onder alle participanten", vertelt Limme. "Bovendien richtte Capart in 1923 de Egyptologische Stichting Koningin Elisabeth op (intussen veranderd naar Egyptologisch Genootschap red.). Via de stichting – nog altijd gehuisvest in het Jubelparkmuseum – en via de aanwezige collectiestukken stimuleerde Capart het wetenschappelijke onderzoek. Bovendien bouwde hij een egyptologische bibliotheek uit, die tot voor enkele jaren tot de vijf beste ter wereld behoorde. Capart wordt terecht gezien als de grondlegger van de egyptologie in België", vertelt Limme. "De egyptologie als wetenschap was ontstaan na de ontcijfering van de hiërogliefen in 1822 door de Fransman Jean-François Champollion. Voor hem had de Brit Thomas Young aan de hand van de steen van Rosetta – nu bewaard in het British Museum – al enkele principes van

Fragment van een hoofd van Farao Senuwret I, Egypte, Middenrijk, 12de dynastie onder Senuwret I, 1971-1926 voor Christus bij Axel Vervoort, stand 12.

het schrift achterhaald, maar Champollion ontdekte dat de Egyptenaren zowel tekens met een klankwaarde als ideogrammen in hun schrift combineerden. Die ontdekking leidde tot een enorme doorbraak", vertelt Limme. "In de ons omringende landen kwam de egyptologie snel tot ontwikkeling, maar aangezien België pas in 1830 onafhankelijk werd en aangezien de politieke overheden in de eerste decennia erna andere prioriteiten huldigden, duurde het tot Capart op het toneel verscheen voor de egyptologie bij ons volop in de belangstelling kwam. In 1902 werd voor hem aan de Universiteit van Luik de eerste leerstoel Egyptologie opgericht." Het Egyptologisch Genootschap, dat volgend jaar zijn honderdste verjaardag viert, houdt de traditie en verwezenlijkingen van Capart levendig. "We helpen bij de ontwikkeling van de museumbibliotheek en het fotoarchief, organiseren lezingen, publiceren wetenschappelijke werken en geven twee keer per jaar het in 1925 opgerichte tijdschrift *Chronique d'Égypte* uit. Hoewel er de laatste jaren helaas minder middelen naar de bibliotheek gaan, blijven de kunstschatten van het museum tot de verbeelding spreken."

BRAFA ART FAIR

67STE EDITIE VAN BRAFA
19 - 26 JUNI 2022

PLAATS

Brussels Expo | Heizel
Paleizen 3 & 4 (ingang)
Belgiëplein 1, 1020 Brussel

DATA EN OPENINGSUREN

Van zondag 19 juni
tot en met zondag 26 juni 2022
van 11.00 u. tot 19.00 u.

Nocturne op donderdag 23 juni 2022
van 11.00 u. tot 22.00 u.

PRAKTISCHE INFO

TOEGANGSTICKET

Individueel: 25 €

16-26 jaar: 10 €

< 16 jaar: gratis

Online tickets via www.brafa.art of aankoop
ter plaatse

Catalogus: 20 €

Uitsluitend aankoop ter plaatse

OPENBAAR VERVOER

Metro n° 6, tram n° 3 & 7, bus n° 83,
n° 250, n° 251, trambus n° 820

CONTACT

t. +32 (0)2 513 48 31

info@brafa.be / www.brafa.art

Volg Brafa ook op Facebook,

Instagram, Twitter,

LinkedIn en Youtube

DIENSTEN

Concierge, restaurants, champagnebars,
vestiaire, speciale toegang voor
mindervaliden

PARKING

Parking C (RING West-Exit 7A Expo):
10 € (voorverkoop op www.brussels-expo.com/nl/bezoekers/parking). Om van
Parking C naar Brafa te gaan, neemt u de
voetgangersbrug die Parking C verbindt
met Paleis 4 waar zich de ingang van de
beurs bevindt. Het is ook mogelijk gebruik
te maken van de shuttle van BMW tussen
Parking C en Belgiëplein 1, tegenover het
Atomium.

COLOFON

Redactie: Brafa

Opmaak: Mediahuis Grafische Services

Verantwoordelijk uitgever :

Harold t'Kint de Roodenbeke,

Ernest Allardstraat 31, 1000 Brussel

Hoofdzetel: Antiekbeurs van België vzw,

Havenlaan 86C bus 2A, 1000 Brussel

Cover: Arne Quinze

EXPOSANTEN 2022

\ **A** Galerie AB-BA (FR), W. Apolloni srl / Laocoon Gallery Ltd (UK/IT), d'Arschot & Cie (BE), Art et Patrimoine - Laurence Lenne (BE), Artimo Fine Arts (BE), Galerie Ary Jan (FR), AV Modern & Contemporary (CH) \ **B** Bailly Gallery (CH), Helene Bailly Gallery (FR), Baronian (BE), Barbara Bassi (IT), Galerie Berès (FR), Galerie Berger (FR), Dr. Lennart Booi Fine Art and Rare Items (NL), Boon Gallery (BE), Galerie Alexis Bordes (FR), Bernard Bouisset (FR), Galerie Boulakia (UK), Brame & Lorenceau (FR), Brun Fine Art (IT) \ **C** Cabinet of Curiosities - Honourable Silver Objects (BE), Giammarco Cappuzzo Fine Art (UK), Cavagnis Lacerenza Fine Art (IT), Galerie Jean-François Cazeau (FR), Galerie Cento Anni (BE), The Belgian Antiquarian Booksellers Association (CLAM-BBA) (BE), Chiale Fine Art (IT/FR), Didier Claes (BE), Collectors Gallery (BE), Cortesi Gallery (CH/IT), Costermans & Pelgrims de Bigard (BE) \ **D** Dalton Somaré (IT), De Jonckheere (CH), Galerie Oscar De Vos (BE), De Wit Fine Tapestries (BE), Dei Bardi Art (BE), Thomas Deprez Fine Arts (BE), Gallery Desmet (BE), DIE GALERIE (DE), Atelier Eugène Dodeigne by Francis Maere Fine Arts (BE), Douwes Fine Art (NL), Galerie Dutko (FR) \ **E** Galerie Eberwein (FR/DE), Xavier Eeckhout (FR), Epoque Fine Jewels (BE) \ **F** Finch & Co (UK), A&R Fleury (FR), Galerie La Forest Divonne (FR/BE) \ **G** Galerie des Modernes (FR), Gildens' Art Gallery (UK), Galerie Grand-Rue Marie-Laure Rondeau (CH) \ **H** Galerie Hioco (FR), Huberty & Breynne (BE/FR), Galerie Hurtebize (FR) \ **I** Igra Lignum Antiquités (CH) \ **J** Galerie Jamar (BE), Rodolphe Janssen (BE), Francis Janssens van der Maelen (BE) \ **K** Galerie Kevorkian (FR), Harold t'Kint de Roodenbeke (BE), Florian Kolhammer (AT), Galerie Kraemer & Ars Belga (FR/BE) \ **L** Alexis Lartigue Fine Art (FR), Galerie Latham (CH), Galerie Bertrand de Lavergne (FR), Lemaire (BE) \ **M** Francis Maere Fine Arts (BE), Kálmán Maklár Fine Arts (HU), MARUANI MERCIER (BE), Galerie Mathivet (FR), MDZ Art Gallery (BE), Meessen De Clercq (BE), Montagut Gallery (SP), Galerie Montanari (FR), Jan Muller Antiques (BE), Klaas Muller (BE) \ **N** Nosbaum Reding (LU/BE) \ **O** Opera Gallery (CH) \ **P** Galeria Jordi Pascual (SP), La Patinoire Royale / Galerie Valérie Bach (BE), Galerie Alexis Pentcheff (FR), Benjamin Proust (UK), Galerie Günter Puhze GmbH (DE) \ **Q** QG Gallery (BE) \ **R** Maison Rapin (FR), Repetto Gallery (UK), Robertaebasta (IT/UK), Rosenberg & Co. (USA), Rueb Modern & Contemporary Art (NL) \ Galerie Schifferli (CH), Serge Schoffel - Art Premier (BE), Herwig Simons Fine Arts (BE), Stern Pissarro Gallery (UK), Simon Studer Art SA (CH), Studio 2000 Art Gallery (NL) \ **T** Galerie Taménaga (FR/JPN), Theunissen & de Ghellinck (BE), M.F. Toninelli Art Moderne (MC), Galerie Patrice Trigano (FR) \ **U** Univers du Bronze (FR) \ **V** Samuel Vanhoegaerden Gallery (BE), Maurice Verbaet Gallery (BE), Axel Vervoordt (BE), Galerie Dina Vierny (FR), Galerie Florence de Voldère (FR), Librairie Jean-Claude Vrain (FR), N. Vrouyr (BE) \ **W** Floris van Wanroij Fine Art (NL), Victor Werner (BE), Whitford Fine Art (UK), Willow Gallery (UK) \ **Z** Zidoun-Bossuyt (LU/UAE)

